

ОКРЕМОЮ СТОРІНКОЮ

Олеся Дубік

Володимир Свідзинський: кам'янецькі сторінки життя (за архівними джерелами)

Володимира Свідзинського з Кам'янцем на Поділлі пов'язують відомі та невідомі факти життя та творчості. Пропоноване дослідження ґрунтується на документах, що зберігаються у Кам'янець-Подільському міському державному архіві⁷.

Життя Володимира Свідзинського, як надзвичайна перлина, що народжена серед феєричної природи морів і чим довше знаходиться у мороці глибин тим більше вражає нас своєю красою та розміром. Це життя до часу невідоме широкому загалу, вражає нас своєю багатогранністю. Портрет цієї людини складається з надзвичайних кольорів і разом вони являють довершене єднання. Останні архівні знахідки дозволяють зробити цей портрет більш детальним.

Місце та дата народження – 1885р., с. Маянів, Вінницького повіту, Подільської губернії – було відоме давно, та стосовно того, ким був батько поета єдиної точки зору не існувало. За виявленими нами архівними документами, батько письменника Євтимій Авксентійович Свідзинський народився 1858 р. у родині священнослужителя, за одними документам – дячка, за іншими – псаломщика. У документах фонду 315 «Подольская духовная консистория», справі «Клировые ведомости о церквях Могилевского уезда за 1864 год» (опис 1, справа 8674, сторінка 134) у розділі «Ведомости о церкви Свято-Николаевской Подольской губернии и той же епархии Могилевского уезда села Жеребыловки за 1864 год» є запис (тут і надалі цитати подаються мовою оригіналу): «Стихарный дьячок Авксентий Григориев Свидзинский, сын дьячковский, родился февраля 14 дня 1830 года, коего акт рождения и крещения записан в метрической книге, Моголевского уезда, в селе Липчанах при Свято-Николаевской церкви, под № 5, 1846 года уволен по болезни из второго класса Шаргородского уездного училища, 1849 года посвящен в стихарь, определен на сие

⁷ Представлені матеріали від 2003 року зберігаються в інших архівах і наукових бібліотеках. Орієнтуватися на номери фондів, описів, справ, сторінок.

место дьячком, на что и грамоту имеет, по последней ревизии значится при сей церкви. Женат первым браком. 35 лет. В семействе у него жена Пелагея Иоановна, не грамотна, 35 лет. Дети их: Евфимий, обучается при доме, 7 лет, Захария, обучается букварю, 5 лет, Мария, обучается грамоте, 13 лет, Анастасия, обучается грамоте, 9 лет, Стефанида, малолетняя, 3 лет».

Авксентій Свідзинський помер, залишивши жінку з дітьми на руках. Після смерті чоловіка вона працювала при церкві – пекла проскурки. Про це говорить запис у документах вище згаданого фонду 315 (опис 1, справа 8787, сторінка 135) «Клировые ведомости церковей Могилевского уезда за 1867 год» у розділі «Ведомость о Свято Успенской церкви Подольской губернии Могилевского уезда села Звама за 1867 год»: «Вдовствующая дьячиха Пелагея Йаковна Свидзинская. 38 лет. Дети ея: Евфимий обучается при доме, 10 лет, Захарий обучается при доме, 8 лет, Мария 17 лет, Анастасия 12 лет, Стефанида 6 лет, Гликерия 3 лет».

У «Клировые ведомостях о церквях Винницкого уезда за 1888 год» (фонд 315, опис 1, справа 12391, сторінка 564) «Ведомости о Кресто-Воздвиженской церкви села Маянова Винницкого уезда Подольской епархии за 1888 год» міститься запис: «Приходской священник Евфимий Авксентиевич Свидзинский сын псаломщика родился в с. Звам, Могилевского уезда 1858 года 20 января, в метрических книгах за 1858-й год записан и акт его рождения и крещения, обучался в Шаргородском Духовном Училище и в Подольской Духовной Семинарии, из коей, по окончании полного ея курса, в 1883 г. Выпущен с причислением ко 2-му разряду. В том же году, по резолюции Преосвященного Иустина, Епископа Подольского и Брацлавского, определен на должность псаломщика в м.Студеницу, Ушицкого уезда и того же года по прошению перемещен в м.Карвасары, Каменецкого уезда на ту же должность, 26-го августа 1884 г. Преосвященнейшим Иустином рукоположен во священники к Кресто – Воздвиженской церкви с. Маянова Винницкого Уезда. Проходит должность законоучителя в церковно – приходской школе и обучает мальчиков церковному пению... 31 лет. Жена его Наталья Прохорова 22 лет. Дети их: Георгий 4 лет, Владимир 3 лет, Вадим 1 лет».

Згідно існуючої у XIX – початку XX століть традицією, діти духовенства отримували духовну освіту та залишались у рамках свого соціального класу. Мною виявлені підтвердження цьому у

документами фонд 64 «Подольская духовная семинария» у справі 27-а, опис 1 «Журнал педагогических собраний правления Подольской духовной семинарии за 1901 год.» на звороті 433 сторінки є запис «Списки воспитанников Подольской духовной семинарии, состоящих на половинном казенном содержании в течении 2-й половины 1900–1901 учебного года, с обозрением семейного и материального положения их родителей, а также поведения и успехов с 1 сентября по 20 октября 1901 года» значиться «Свидзинский Георгий. Сын священника Подольской губернии, Каменецкого уезда, м. Лянцкоруня Евфимия Свидзинского, в семействе коего, кроме названного сына Георгия, есть еще четыре сына и одна дочь, из коих воспитываются на средства отца – Владимир в Подольской духовной семинарии, а Вадим в Каменецком духовном училище, остальные дети находятся при отце. Жалованья священник Свидзинский получает 300 руб. в год, кружечного сбора 180 руб. И пользуется 42 десятинами церковной земли».

Навчання у семінарії згідно з виявленими під час моєї роботи документами, а разом з ним і перша кам'янецька сторінка життя Володимира Свідзинського закінчилась у 1904 р. У зв'язку з хворобою сина батько пише прохання про дострокове закінчення Володимиром навчання у Подільській духовній семінарії. Володимир їде до батьків у Лянцкорунь, що підтверджують документи, у яких зазначено, що саме туди батько просив вислати свідоцтво про навчання, а саме документи фонд 64 (опис 1, справи 33, сторінки 111,112) «Свидетельства и переписка об увольнении воспитанников из семинарии. 1904 год».

Шляхи братів Свідзинських у період їх навчання у м. Кам'янці-Подільському неодноразово перетинались: у семінарії – з Георгієм, у університеті – з Павлом та Олегом.

Друга Кам'янецька сторінка життя Володимира Свідзинського пов'язана з навчанням у Кам'янець-Подільському Українському Державному Університеті. 1918 року, напередодні вступу Володимира до Університету, з друку виходить вірш, який демонструє нам відношення автора до змін в оточуючому світі («Вже близько день»).

У «Відчиті по Канцелярії Студентських Справ Кам'янець-Подільського Українського Університету» за період від 22 жовтня 1918 р. по 1 липня 1920 р. (фонд 302, опис 1, справа 5, сторінка 2, 2 зв., 3) викладена коротка історія університету: «В перший рік свого

існування (1918–1919 академічний рік) Університет мав тільки 3 факультети: історико-філологічний, фізико-математичний та богословський. Загальна кількість студентів на цих факультетах дійшла 493 слухачів, при чому найбільша кількість студентів припадала на фізико – математичний факультет – 286.

З початку 1919/20 академічного року, коли було відкрито ще два факультети: правничий та сільсько-господарський загальна кількість студентів по всіх факультетах підвищилась, давши в кінці 3-го семестру контингент слухачів в 1401 чоловік (...)

Щодо розподілу студентів по місцевості походження, то найбільший відсоток дає Поділля (60%), потім Галичина (12%). Неукраїнські губернії дають всього 3%.

З приходом до Кам'янця-Подільського Радянської влади університет набрав деяких змін в своєму академічному устрою. Так богословський факультет закрито, а факультет правничий та історично-філологічний реорганізовано в факультет соціальних наук.

Прийом студентів згідно нових умов, вироблених радянською владою для вищих шкіл розпочався 1 серпня 1920 року».

1925 – тим роком датований документ, який стисло та красномовно розповідає про рівень та якість навчання у згаданому навчальному закладі до приходу радянської влади (фонд 302, опис 1, справа 703, сторінка 37):

«До Уповнаркомзаксправ. – м. Харків. – На В. Відношення від 27/V1 б.р. під ч. 3830 доводиться до В, Відома, що бувш. Кам'янець – Подільський Державний Український Університет зреформовано було в Інститут Народної Освіти; в цьому останньому виді він перебуває й аж дотепер.

Вищезгаданий був. Кам'янець-Под. Держ. Укр. Університет в 1919/20 рр. керувався, згідно положення про його заснування, статутом (уставом) старих Російських університетів. Згідно ст. 516 цього статуту, до числа студентів, зараховано було молодих людей, що одержали від гімназій відомства Міністерства Нар. Освіти атестат чи свідоцтво зрілості; згідно ст. 520 того-ж статуту до слухання лекцій й інших університетських занять допускались сторонні особи, що мали певне громадянське положення чи заняття. Проте-ж для переводу цих останніх до числа студентів Університету необхідним був атестат зрілості.

По структурі, навчальному планові та по ступені одержуваної в ньому освіти, був Кам'янець-Под. Держ. Укр. Університет був рівним іншим старим Університетам Росії».

Про навчання братів Свідзинських в університеті свідчать документи фонду 582 «Кам'янець-Подільський Державний Український Університет». У «Протоколах Приймної Комісії по зарахуванню студентів в 1918 і 1919 рр.», (фонд 582, опис 2, справа 9, сторінка 1) я виявила запис:

«Протокол №1 засідання комісії по зарахуванню студентів Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету. 19 жовтня 1918 р. комісія по зарахуванню студентів Кам'янецького Державного Українського Університету на чолі з п. Ректором Університету професором Огієнком в складі пп. професорів і приват доцентів: Бучинського, Білецького, Біднова та Крипякевича, розглядаючи прохання, які подано до історико-філологічного факультету постановила: І. Зарахувати дійсними студентами університету: (...) 31. Свідзінський Павло. (...)39. Свідзінський Олег.»

Володимир вступив до університету на декілька місяців пізніше братів, що зазначено на сторінці 18 вказаної вище справи:

«Протокол № 16 засідання комісії по зарахуванню студентів Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету.

1-го лютого 1919 року Комісія по зарахуванню студентів Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету на чолі з п. вик. об. Ректора Університету проф. Бучинським, в складі пп. професорів і приват-доцентів: Беднова, Білецького і Столярова, розглядаючи прохання, які подано студентами постановила: По історико-філологічному факультету. Зарахувати вільними слухачами: (...)

6. Свідзінського Володимира.»

Поміж документів фонду «Кам'янець-Подільський Державний Український університет» по Канцелярії студентських справ мною виявлені такі документи: «Діло дійсного студента історико-філологічного факультету Свідзінського Олега Єфимовича» (фонд 582, опис 2, справа 968), «Діло студента Свідзінського Олега» (фонд 852, опис 2, справа 969), «Діло студента Свідзінського Павла Єфимовича» (фонд 582, опис 2, справа 970), а також дві справи які безпосередньо стосуються Володимира Свідзинського під час його навчання в університеті, а саме «Лекційна книжка студента історико-філологічного факультету Свідзінського Володимира

Єфимовича» (фонд 582, опис 2, справа 1324) та «Персональна справа студента Свідзінського Володимира Єфимовича» (фонд 582, опис 2, справа 967). Ці документи дають нам можливість окреслити коло наукових інтересів поета у зрілому віці.

Власноруч заповнена лекційна книжка Свідзінського Володимира Єфимовича (а саме так писав своє прізвище та ім'я по батькові поет під час його навчання у Кам'янець-Подільському Державному Українському Університеті) охоплює п'ять семестрів та демонструє нам які саме предмети та в яких викладачів він вивчав.

Навчання Володимира Свідзінського в університеті підтверджують також списки студентів за 1918–1920 рр. (фонд 302, опис 1, справа 72, сторінка 15 зв.): «(...) 222. Свідзінський Олег Євфимович д.с. 1918 в., 223. Свідзінський Володимир Євфимович в.с. 1919 в., 224. Свідзінський Павло Євфимович д.с. 1918 в.».

Навчання Свідзінських в університеті підтверджують також списки студентів за 1920 – 1921 академічний рік (фонд 302, опис 1, справа 5, сторінка 47 зв.): «Спис студентів Кам'янець-Подільського Українського Університету 1920 – 1921 академічний рік (...) 682. Свідзінський Олег Євфимович. 683. Свідзінський Володимир Євфимович. 684. Свідзінський Павло Євфимович». А також документи фонду 302 (опис 1, справа 71, сторінка 49,49 зв.): «Списки студентів інституту за 1921 – 1922 рр.: Свідзінський Павло, Свідзінський Олег, Свідзінський Володимир».

Не дивлячись на те, що радянська влада 1920 року оголошувала набір до університету за новими правилами, ґрунтовна реформа цього навчального закладу проведена лише у 1921 році. Це підтверджують документи, а саме «Основні положення реформи Кам'янець-Подільського Університету в Інститут Теоретичних наук» (фонд 302, опис 1, справа 10, сторінка 4–5):

«В основу реформи колишнього Кам'янець-Подільського Університету покладено ґрунтовну для всього освітнього будівництва У.Р.С.Р. схему Наркома тов. Грінька (затверджену 25 березня 1920 року) знайдено було лише потрібним зробити де які пристосування згідно до умов місцевого Науково– Шкільного та Культурно–Просвітнього життя.

На підставі розпорядження УВЗ'у від 31 серпня за № 267 про перетворення Кам'янець – Подільського Університету в Академію Теоретичних Знань в складі двох Інститутів: Соціальних Наук та наук Фізико – математичних, Університет переформовується в Ітен,

з можливістю, в міру фактичної потреби, дальшого розвитку своїх функцій в формі двохрічних академій відповідного фаху (протокол засідання Науково – Шкільної Ради від 9/1 1921 р. за № 3 п. 11)».

У той же час в. Об. Ректора, професор Хведорів у своєму зверненні до Української Академії Наук писав (фонд 302, опис 1, справа 10, сторінка 47, 48):

«З перших часів свого заснування Кам'янецький Український Університет поставив собі перше завдання – наукове вивчення Поділля у всіх напрямках: – фольклорнім, економічним та природнім. Вже довгий час існує при істор.-філол. Факультеті семінар, де провадиться праця викладачами, стипендіятами та старшими студентами по збиранню матеріалів і наукової їх обробки. В біжучому році закладено і другий семінар по вивченню Поділля в напрямі історично-економічному».

Крім вище згаданих збереглися й інші документи що свідчать про зміни у структурі університету. Кожна хвиля реформування супроводжувалась зменшенням кількості викладачів та, як наслідок погіршенням якості викладання. У списках викладачів датованих 1924 роком вказано ступень письменності (неписьменний, малописьменний, письменний).

У цей же час у житті поета відбулася ще одна подія, яка мала надзвичайно велике значення для всього подальшого його життя – він одружився з Зінаїдою Сулковською. 1921 р. у них народжується дочка Мирослава, яку, як свідчать документи фонду 18 «Церкви Подільської та Волинської губерній» (опис 1, справа 598) «Метрическая книга Подольской Духовной консистории для Св. Георгиевской церкви г. Каменца-Подольского, Польских фольварок», хрестили у цій церкві 26 вересня 1921 року.

Останній раз Володимир Свідзинський згадується у списках студентів 1922 року. Серед виявлених під час проведеного дослідження документів є один який можна, на мій погляд, вважати ключем до багатьох майбутніх подій у житті письменника (фонд 302, опис 1, справа 211, сторінка 37):

«До тов. Ректора ІНО
Секретаря Бюро Розенкранца
Докладна записка.

Завданням Комісії по перереєстрації студентів була чистка студентського складу від елементів, ворожих Рад. Владі.

Залишеним після чистки студентам влада зможе довірити (по закінченню ними Інститута) виховання молодого покоління.

Але на своїх завданнях комісія звертала більше уваги лише на політичний бік справи. Нормальне академічне життя, яке Ви зараз налагоджуєте, вимагає, аби було звернено увагу і на академічний бік справи. А саме, є кадр студентів, які відповідають вимогам політичної Комісії, але які по тих чи інших причинах (переважно економічного характеру) примушені були занедбувати академічні справи. Таким чином, хоча ці студенти формально переводились з курсу на курс, але фактично по числу виконаних праць, зданих зачетів і т.п. відповідають вимогам лише молодших курсів.

З огляду на зазначене слід було-би перевести цей академічну перереєстрацію в той спосіб, що факультети переглянули-би матрикули залишених по перереєстрації студентів і зачаслили – би їх на курси, що дійсно відповідають кількості зданих зачетів і здібностям студентів.

Так як Республіка несе витрати на кожного студента, що студент виховується в В.Шк., то слід було-би запропонувати тим з студентів, які на сій Академічній перереєстрації будуть переведені на молодші курси, закінчити курс навчання в положений термін. Тобто рахувати такі залишення на повторний курс остаточними.

Впротивном разі Інститут випустив би з своїх мурів не досить підготовлених робітників.

14 – V1 – 22».

Виходячи з вище згаданого (важка економічна та політична ситуація) стає зрозумілим що змусило сина священика та одруженого чоловіка написання заяви до Відділу Позашкільної освіти (фонд 302, опис 1. справа 427, сторінка 4):

«До Відділу Позашкільної Освіти
Володимира Свідзінського

Заява.

Прошу призначити мене на посаду архіваріуса.

10 січня 1921 року».

Прохання Володимира задовольнили (Ф. 302, опис 1, справа 30, сторінка1):

«1921 року 23 січня Архівна Комісія при Кам'янець – Подільським Українським Інституті Теоретичних Наук ухвалили вважати визнаним єю Володимира Свідзінського архіваріусом Інститута Теоретических наук.

Голова П. Клименко
Члени П. Клепаський
Є. Сіцинський.

Розглянуто Радою Університету „24” 1 1921 р.»

На початку 20-их років архів університету давав можливість займатися широким колом наукових досліджень (фонд 582, опис 1, справа 141, сторінка 30): «В цілях охорони архівів а разом з тим їх вивчення документи з архівів, що охоронялися найменше, перевозяться до Університету де розбираються і описуються.(...)

Архів знаходиться в безпосереднім віданні Наукової Ради, яка розробляє план вивчення окремих питань по архівних документах (...))».

Збереглись посвідчення Свідзинського завідуючого архівом при ІНО за 1921 рік (фонд 302, опис 1, справ 427, сторінка 1, 5). Та стан здоров'я змусив Володимира подати заяву про звільнення (фонд 302, опис 1, справа 427, сторінка 2):

«До т. Ректора Кам'янець-подільського Інституту Народної Освіти.

Архіваріуса
Того І.Н.О.
Володимира
Свідзинського

Заява.

Звертаюсь до Вас з проханням звільнити мене з посади архіваріуса при К.П.І.Н.О. з огляду на те, що я страждаю катаром верхівок обох легенів і робота в архіві тяжко погіршує моє здоров'я.

17/X1 1921

В. Свідзинський»

Починаючи з 1923 року прізвище Свідзинського зустрічається у документах, пов'язаних із діяльністю Науково-Дослідної Кафедри Історії та Економіки Поділля. У списках аспірантів кафедри (фонд 302, опис 1, справа 409, сторінка 8): «Спис аспірантів науково-дослідної катедри історії та економіки Поділля на 10 червня 1923 р. 1. Свідзинський – історія». Та у документах, пов'язаних із перереєстрацією аспірантів на наступний рік (фонд 302, опис 1, справа 420, сторінка 21.21 зв.):

«Протокол

Засідання Комісії по реєстрації аспірантів
Науково-Дослідної Катедри по

Історії та Економіці Поділля при
Інституті Народної Освіти від
3/ ХП 1923 року.

Розглянувши особисті картки й персональний склад катедри,
Комісія про перереєстрацію

Ухвалила:(...)

9. Свідзінський

Характеристику керівника Катедри по п. 29

Особ. Картки підтвердь

Просити науковий к-т про залишення Свідзінського аспірантом
при катедрі.

Уповноважений Наукового Комітету Заклинський

Інспектор Профосвіти Кобзар

Представник Ком гуртка Зоценко».

Матеріальне становище родини було важким, що
підтверджують відомості на виплату матеріальної допомоги
співробітникам Науково-Дослідної Катедри (фонд 302, опис 1,
справа 556, сторінка 49 зв.):

«Вилогова відомість

На видачу допомоги співробітникам

Н. –Д. Катедри.

Співробітники катедри.(...)

23. Свідзінський В. 200 р.»

З огляду на виявлені документи, можу стверджувати що 16
січня 1925 року Володимир Свідзінський ще рахувався
співробітником Науково-Дослідної Катедри (фонд 302, опис 1,
справа 606, сторінка 2 зв.).

Зміни у суспільному ладі викликали зміни у всіх сферах
людського життя. Реформування освітянських закладів
фундаментально змінило Кам'янець-Подільський університет,
більшість викладачів та студентів виїхали закордон. Сім'я
Свідзінських залишилася в Україні.

Поїхав Володимир Свідзінський з Кам'янця-Подільського у
1925 р. і до землі Поділля, яка принесла йому багато радості та горя,
повертався тільки у творчості.